

**VOLLEDIGE EINDRAPPORTAGE
CITYLAB010 PROJECT
'MET TAAL VOORAAN; TAALVERRIJking OP DE VVE'
2017-2018**

*Instituut/Dienst
Naam auteur(s)
In opdracht van
Datum*

Kenniscentrum Zorginnovatie
Annelies Halm, Logopedist en docent-onderzoeker
Karin Neijenhuis, lector Zorg voor Communicatie,
19-juli-2019

Voorwoord

Deze eindrapportage gaat over het ontwikkelen en evalueren van de eerste versie van de training 'Met Taal Vooraan'. Deze training stelt pedagogisch medewerkers in staat om de taal van kinderen in de voorschoolse leeftijd op optimale wijze te stimuleren. Zij leerden interactie uitlokkende en taaluitbreidende strategieën in te zetten om communicatieve redzaamheid van hun leerlingen te bevorderen. Ze werden hierin gecoacht door een logopedist.

Het huidige project is in september 2017 gestart met een 1-jarige subsidie van CityLab010. Hierbij werken de logopedisten van ZOLORO (Zorggroep Logopedie Rotterdam, vertegenwoordigd door logopedist Gaby vd Venne) samen met Hogeschool Rotterdam, Kenniscentrum Zorginnovatie (lector Zorg voor Communicatie Karin Neijenhuis en docent-onderzoeker Annelies Halm). Er hebben diverse studenten van de opleiding logopedie en één student Social Work meegewerkt aan delen van het project.

Doel van het project was om een training te ontwikkelen en uit te voeren, waarbij logopedisten middels coaching bijdragen aan de professionalisering van pedagogisch medewerkers (pm'ers) op het gebied van taalstimuleringsstrategieën. Door taalstimulering te integreren in de dagelijkse bezigheden kunnen pm'ers hun leerlingen optimale mogelijkheden bieden om hun taalvaardigheden te vergroten. De opbrengsten van de training zijn geïnventariseerd middels praktijkgericht onderzoek.

In een vorige rapportage (dd 21 nov 2018) waren nog niet alle analyses van de onderzoeksgegevens verwerkt; in deze rapportage wel.

In dit voorwoord wil ik graag stilstaan bij een ieder die betrokken is geweest bij het project 'Met Taal Vooraan'. Allereerst gaat mijn dank uit naar de pedagogisch medewerkers, de kinderen van de peuterspeelzalen en hun ouders. Ook logopedist Gaby van de Venne, Ilham El Harouni en CityLab010 wil ik hartelijk bedanken. Daarnaast hebben ook de volgende studenten van de opleiding logopedie een aandeel geleverd aan dit project: Aicha Abdirahman Ali, Elles Bakker, Angelique van de Bogart-Nuñez, Michelle de Bruin, Lianne Kil, Sady van der Linden, Iris Machgeels, Jorien van Meggelen, Yvanka van de Merbel, Milly Lopez Penha, Kristy van Rijn, Celine Smit, Kris Taillie, Daphne Verhage, Faith Verhage en Kim Vollebregt.

Annelies Halm, juli 2019

INHOUD

1. Inleiding	4
1.1. Aanleiding en probleemstelling	4
1.2. Beschrijving strategieën	5
1.3. Doelstelling en vraagstelling	6
2. Methode	7
2.1. Data-analyse video-opnames	7
2.2. Data-analyse interviews	8
3. Resultaten	10
3.1. Resultaten van de video-opnames	10
3.2. Resultaten interviews	12
3.2.1. Leeropbrengsten	13
3.2.2. Uitvoering van de training	13
3.2.3. Organisatie van de training	14
4. Discussie	15
4.1. Interventie	15
4.2. Dataverzameling	15
4.3. Data-analyse	16
5. Conclusie	17
6. Aanbevelingen	18
7. Literatuurlijst	19

1. Inleiding

Het leren van taal is voor jonge kinderen een natuurlijk proces. Zij leren taal van hun omgeving en in interactie met die omgeving (The Hanen Centre, n.d.). Dickinson (2001) stelt dat als kinderen meer mogelijkheden krijgen om te spreken met hun verzorgers zij meer worden blootgesteld aan gevarieerd taalgebruik, wat positief is voor de taalontwikkeling. Kinderen in de regio Rotterdam hebben interactie met hun ouders en ook met medewerkers op kinderdagverblijven (KDV) en peuterspeelzalen (PSZ).

De wijze van communiceren met jonge kinderen op de voorschool (peuterspeelzaal of kinderdagverblijf) kan de taalontwikkeling beïnvloeden. De mate van kwaliteit van interactie tussen een pedagogisch medewerker (pm'er) en kind correleert positief met de taalontwikkeling van het kind (Mashburn et al. 2008). Hoge kwaliteit van interactie met kinderen bestaat uit responsieve interacties die stimulerend zijn. Responsieve interacties zijn gericht op het kind, bevorderen de interactie en zijn correcte taalvoorbeelden. Kinderen die zich in zo'n taalstimulerende omgeving bevinden behalen hogere scores op testen voor taalontwikkeling (Weitzman et al., 2006). Ook in Nederland wordt de interactie binnen de voorschoolse educatie voor kinderen als kwaliteitskenmerk gezien (Helmerhorst, Riksen-Walraven, Fukkink, Tavecchio, & Gevers Deynoot-Schaub, 2017).

Pm'ers op een peuterspeelzaal werken meestal met een VVE programma om onderwijsachterstanden (waaronder taalachterstanden) te voorkomen en te bestrijden. VVE programma's worden aangeboden door voorzieningen zoals peuterspeelzalen, kinderdagverblijven of vroegscholen. Een VVE programma loopt door t/m groep twee van de basisschool (Nederlands Jeugdinstituut, n.d.). Door de interactie tussen een pm'er en een kind kan de taalontwikkeling groeien (The Hanen Centre, n.d.) want, hoe meer mogelijkheden kinderen hebben om te spreken met hun verzorgers hoe meer gevarieerd taalgebruik zij horen. Hierdoor groeit de woordenschat van een kind (Dickinson 2001). Ook het deelnemen aan gesprekjes laat kinderen oefenen met hun communicatieve vaardigheden en helpt hen om gespreksregels te leren. Het geeft kinderen voortdurend de mogelijkheid om te leren van correcte taalvoorbeelden, voornamelijk wanneer de inhoud aansluit bij datgene waar een kind aandacht voor heeft (Girolametto, Weitzman, & Greenberg, 2006). Roberts en Kaiser (2012) tonen aan dat het aanleren van strategieën aan pm'ers effect heeft op de expressieve taalvaardigheden bij kinderen. Ook is het gebruik van interactie uitlokkende strategieën door pm'ers een significante voorspeller van een groei in woordenschat (Justice, Jiang, & Strasser, 2018). Wanneer pm'ers interactie uitlokken dan spreken kinderen spontaan meer met hun verzorgers en de andere kinderen (The Hanen Centre, n.d.). Op die manier hebben kinderen dus meer leermomenten en kunnen zij hun taalvaardigheden ontwikkelen doordat zij meer feedback krijgen op de taal en meer oefening hebben met andere kinderen of volwassenen (Bohannon & Bonvillian, geciteerd in The Hanen Centre z.j.). Naast het uitlokken van de interactie worden ook taaluitbreidende strategieën geassocieerd met positieve taalresultaten voor jonge kinderen (The Hanen Centre, n.d.).

1.1. Aanleiding en probleemstelling

Sommige kinderen blijven achter in de taalontwikkeling. Na het signaleren van deze problemen komen ze bij een logopedist terecht voor behandeling. Echter, de logopedist kan ook veel betekenen in een eerder stadium, in de preventie van taalachterstanden. In samenwerking met pm'ers en de logopedist kan antwoord gegeven worden op vragen zoals: 'Hoe stimuleer ik een kind in zijn taalontwikkeling?' en

'Hoe kan ik die tips en adviezen inzetten?'. Ondanks de aanwezige kennis bij pm'ers over taalontwikkeling blijkt het in de praktijk niet altijd eenvoudig om, aangepast aan het kind, interactie te stimuleren en strategieën voor taalstimulering toe te passen in het dagelijks handelen.

De logopedist bezit expertise op het gebied van taalstimulering die overgedragen kan worden aan pm'ers door middel van een training-on-the-job. Op die manier kunnen ernstige taalachterstanden voorkomen worden en vindt vroegsignalering plaats van kinderen die extra ondersteuning nodig hebben.

Er bestaan verschillende programma's die zich richten op kwaliteit in de kinderopvang. Deze richten zich op aspecten zoals het stimuleren van de autonomie, communicatie met leeftijdgenoten, veiligheid op de groep en taalstimulatie. Er is geen programma gevonden die zich alleen richt op het stimuleren van de taalontwikkeling door middel van het coachen van pm'ers. Hieruit is de vraag naar een passende training voor pm'ers in Rotterdam ontstaan. In de literatuur is allereerst gezocht naar de gedragingen die een bewezen positief effect hebben op de taalontwikkeling van jonge kinderen. Hieronder staan deze gedragingen beschreven.

1.2. Beschrijving strategieën

In de literatuur wordt gesproken over verschillende communicatieve strategieën. Roberts en Kaiser (2012) verdelen de strategieën in fases: context, modelleren en expanderen, vertragen en prompten. Het modelleren van taal wordt ook door Justice et al. (2008) gezien als een strategie waardoor kinderen een snellere taalontwikkeling doormaken. Onder modellen verstaan zij; open vragen stellen, herhalen, uitbreiden, aangaan van gesprekken met kinderen en nieuwe woorden aanbieden.

Weitzman, Girolametto, & Greenberg (2006) maken ook een verdeling in strategieën; kind-georiënteerde, communicatie bevorderende en taal-modellerende strategieën. Piasta et al. (2012) maakt een onderscheid tussen communicatie faciliterende strategieën en taalontwikkeling stimulerende strategieën. Cabell, Justice, McGinty, DeCoster en Forston (2015) benoemen responsieve strategieën, namelijk uitlokken en uitbreiden. Andere benamingen voor hoog-kwaliteit interacties zijn onderverdeeld in 'interactie gericht' en 'informatie gericht (Greenberg, 2007). Daarnaast worden er gedragingen benoemd die de interactie hinderen (McDonald, 2015; Greenberg, 2007).

Al deze strategieën zijn onder te verdelen in drie thema's; strategieën en gedragingen die zich richten op het uitlokken van interactie, strategieën die zich richten op het uitbreiden van de taal en interactie hinderende gedragingen. Hierna genoemd interactie-uitlokkende strategieën, taaluitbreidende strategieën en interactiebelemmerende gedragingen. Strategieën die zich richten op beginnende geletterdheid, interactief voorlezen en peer-interactie worden in dit onderzoek niet meegenomen. Het gebruik van interactie uitlokkende strategieën is positief gerelateerd aan woordenschatgroei bij kinderen (Cabell et al., 2011). Een interactie uitlokkende strategie waar kinderen op reageren is het direct uitlokken van taal (vragen en verzoeken) door de gesprekspartner, dit in tegenstelling tot het geven van commentaar (Justice, Weber, Ezell, & Bakeman, 2002). Girolametto en Weitzman (2002) tonen aan dat het gebruik van interactie uitlokkende strategieën positief correleert met het aantal uitingen, gebruik van verschillende woorden en meerwoorduitingen van peuters. Daarnaast was er ook een positieve correlatie tussen het gebruik van taaluitbreidende strategieën en het aantal uitingen van peuters. Zij vonden geen significante correlatie tussen taaluitbreidende strategieën en het gebruik van verschillende woorden of meerwoorduitingen. Een taal uitbreidende strategie is het gebruik van recasts. Dit is een effectieve strategie zo blijkt uit een systematische review en meta-analyse van Cleave, Becker, Curran, Owen Van Horne, & Fey (2015). Het uitbreiden van de taal van het kind

gebeurt als de gesprekspartner het onderwerp wat het kind inbrengt volgt en daarop voortbouwt door bijvoorbeeld informatie of uitleg te geven. Dit gebeurt voornamelijk bij interacties waarin sprake is van verschillende beurten. Hierdoor wordt de woordenschat gestimuleerd (Cabell, Justice, McGinty, DeCoster, & Forston, 2015).

In een RCT tonen Helmerhorst et al. (2017) aan dat een 5 weekse video-feedback-training een positief effect heeft op verschillende gedragingen van medewerkers waaronder gedrag rondom de verbale communicatie. Ook Markussen-Brown et al. (2016) tonen aan dat scholing aan pm'ers een rendabele methode is om het taalaanbod aan kinderen te verbeteren. Pm'ers gebruiken na een training meer interactie-uitlokkende strategieën maar er is geen verschil waarneembaar in het gebruik van taaluitbreidende strategieën. Het gebruik van deze interactie-uitlokkende strategieën heeft als effect dat de kinderen in de interventiegroep een grotere groei laten zien in taalgebruik en taalcomplexiteit dan de kinderen uit de controle groep (Piasta, 2012). Ook Cabell et al. (2011) en McDonald et al. (2015) zien geen vooruitgang op de taaluitbreidende strategieën na een trainingsperiode. McDonald et al. (2015) tonen wel aan dat een korte logopedische training aan pm'ers in het gebruik van interactie-uitlokkende en taaluitbreidende strategieën een significante afname van interactiebelemmerende gedragingen als gevolg heeft. Daarnaast zien zij een significante verbetering van het gebruik van interactie-uitlokkende strategieën. Ook Girolametto, Weitzman en Greenberg (2003) zien dat pm'ers die getraind werden in het toepassen van technieken om interactie uit te lokken en te stimuleren na 9 maanden nog positieve veranderingen in hun gedrag laten zien. Door middel van een meta-analyse van RCT's tonen Werner, Linting, Vermeer en Van IJzendoorn (2016) aan dat interventies in het verbeteren van interactie tussen pm'ers en kind matig effectief zijn, zij maken geen onderscheid tussen de verschillende strategieën. Een training lijkt een passende interventie om de interactie-uitlokkende strategieën te bevorderen bij pm'ers. Er is een indicatie dat een training het gebruik van de interactiebelemmerende gedragingen kan verminderen.

1.3. Doelstelling en vraagstelling

Aan de hand van de in de literatuur gevonden gedragingen is er een training opgezet genaamd 'Met Taal Vooraan'. Deze training bestaat uit kennisoverdracht en het trainen van de gedragingen waarbij de nadruk ligt op het praktisch toepassen van de gedragingen op de PSZ tijdens de normale gang van zaken op de groep. De trainingsactiviteiten bestaan uit een startbijeenkomst, coaching aan de hand van video-opnames en coaching op de groep. Door middel van dit onderzoek wordt getracht het effect van de training 'Met Taal Vooraan' in kaart te brengen. Hierbij zijn de volgende hoofdvraag en deelvragen opgesteld:

'Wat is de meerwaarde van de training 'Met Taal Vooraan' op het communicatieve gedrag van de pm'ers?'

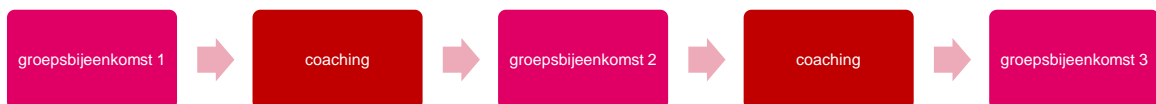
Deelvraag 1: 'Welke verschillen zijn waar te nemen in het communicatief gedrag van pm'ers na de training 'Met Taal Vooraan?'

Deelvraag 2: 'Wat is de mening en ervaring van de pm'ers over de training 'Met Taal Vooraan?'

2. Methode

In dit hoofdstuk volgt allereerst een korte weergave van de interventie, de training 'Met Taal Vooraan'. Vervolgens staan de twee verschillende onderzoeksmethodes beschreven die horen bij deelvraag één en twee. Deelvraag één is aan de hand van videobeoordelingen onderzocht en deelvraag twee werd in kaart gebracht aan de hand van interviews.

De training 'Met Taal Vooraan' bestaat uit zeven contactmomenten tussen een logopedist en pm'ers verspreid over tien weken. Gestart werd met het leggen van een theoretische basis tijdens een gezamenlijke bijeenkomst, gevolgd door coachingsmomenten op de groep en aan de hand van video-opnames. Figuur 1 illustreert de beoogde opeenvolgende activiteiten in de training. Zie bijlage 1 voor een uitgebreide versie.

Figuur 1. Activiteiten in de training 'Met Taal Vooraan'.

De groepsbijeenkomsten bestonden uit een kort moment van kennisoverdracht met een video-feedback gesprek aan de hand van de zelfgemaakte video-opnames van de deelnemers. Deze bijeenkomsten duurden 2 uur. Coaching on-the-job werd vormgegeven in samenwerking met de pm'er en de logopedist. Zo werden de geleerde strategieën toegepast tijdens de dagelijkse activiteiten met kinderen waarbij de logopedist zowel voorbeelden als feedback gaf.

2.1. Data-analyse video-opnames

Om deelvraag 1 te beantwoorden is het belangrijk om het verschil in vaardigheden voor en na de training 'Met Taal Vooraan' in kaart te brengen. Het design van dit deel van het onderzoek is daarom quasi-experimenteel met voor- en nameting, zonder controlegroep of randomisatie. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen de situaties voor de training en na de training. Deze manier van onderzoeken wordt binnen de literatuur vaker gebruikt wanneer het gaat om het meten van gedraging om de effecten van een training aan te tonen (Girolametto, Weitzman, Van Lieshout, & Duff, 2000) & Girolametto & Weitzman, 2002 & Cabell et al., 2011 & Piasta et al., 2012 & McDonald et al., 2015 & Jilink, Fukkink, & Huijbregts, 2016 & Justice, Jiang, & Strasser, 2018).

De deelnemende peuterspeelzalen hebben in een voorstadië van de training aangegeven interesse te hebben in het volgen van de training. Het streven was om op drie verschillende locaties de training uit te voeren en om op iedere locatie alle pm'ers te coachen. Iedere deelnemer ontving dezelfde training.

De opzet van dit onderzoek was als volgt: Allereerst werd er een opname gemaakt als voormeting, vervolgens gingen de 10 weken van de training van start. Na het afronden van de training werd opnieuw een opname gemaakt, de nameting. De gedragingen die getraind zijn tijdens de coachingsmomenten zijn de gedragingen die in de inleiding zijn beschreven en die volgens onderzoek een positief effect hebben op de taalontwikkeling van kinderen. Deze gedragingen zijn verwerkt in een beoordelingsinstrument (interne publicatie). Zowel de voor- als de nameting zijn met hetzelfde instrument beoordeeld. Met dit instrument kan aan de hand van de video-opnames in kaart worden

gebracht in welke mate de pm'ers de doelgedragingen tijdens de interactie laten zien. De te observeren gedragingen zijn onderverdeeld in twee categorieën met ieder vier subcategorieën: Interactie-uitlokkende strategieën (richten, vertragen, beurtgedrag en vragen stellen) en taaluitbreidende strategieën (benoemen, variëren, verbeteren en verlengen). Iedere subcategorie werd gescoord aan de hand van een schaal van één tot vier, waarbij één respondeert met een slechte toepassing van het doelgedrag en vier met een uitstekende toepassing van het doelgedrag. Vergelijkbare onderzoeken gebruiken ook een ordinale schaal waarin een kwalitatief aspect in de beoordeling verwerkt is (Girolametto & Weitzman, 2002; Girolametto, Weitzman, & Greenberg, 2003; Girolametto, Weitzman, Van Lieshout, & Duff, 2000; Helmerhorst, et al., 2017; Justice, Weber, Ezell, & Bakeman, 2002; Mashburn, et al., 2008; Oh, Osgood, & Philips Smith, 2015).

Bij de ontwikkeling van een beoordelingsinstrument bedenkt de onderzoeker vooraf categorieën die terug moeten komen in het observatiesysteem. Vervolgens wordt proefondervindelijk vastgesteld welke categorieën vastgesteld worden (Goossens, 2008).

Bij de ontwikkeling van het beoordelingsinstrument binnen dit onderzoek zijn er contactmomenten tussen pm'er en kinderen bestudeerd om het instrument te testen en om de beschrijvingen te specificeren. Hierbij zijn de gedragingen beoordeeld en aangepast zodat ze voldoen aan de criteria zoals Goossens (2008) beschrijft; eenduidigheid, volledigheid, homogeniteit en exclusiviteit.

Het beoordelen van video's op de kwaliteit van de gedragingen is gedaan door onderzoekers die geblindeerd waren voor het opnamemoment. Zij hebben allereerst een kalibratie doorgemaakt waarbij er gestreefd is naar gelijke beoordelingen. Voordat de beoordelaars begonnen met het scoren van de video's heeft er een kalibreersessie plaatsgevonden. Door te kalibreren voorafgaand aan de meting wordt getracht om tot een hoge mate van overeenstemming te komen tussen de beoordelaars (Goossens, 2008). Het doel van deze kalibreersessie was, zorgen dat de beoordelaars de strategieën herkennen en overeenkomstig beoordelen. Daarnaast werd er met de kalibreersessie gestreefd naar een hoge betrouwbaarheid van het meetinstrument en het onderzoek. Om dit te behalen is het beoordelingsinstrument tijdens de kalibreersessie doorgenomen, zodat de interpretaties van de verschillende strategieën toegelicht konden worden. Verder zijn alle onduidelijkheden besproken en genoteerd. Tijdens de kalibratiesessie, waarbij er gebruik werd gemaakt van een voorbeeldvideo (die geen onderdeel uitmaakte van deze studie), is er geoefend met het beoordelingsinstrument. Hierbij zijn kleine aanpassingen gemaakt aan de formulering. Vervolgens hebben de studenten de video's beoordeeld. De beoordelaars mochten één video-opname maximaal vijf keer bekijken.

Het verschil tussen de voormeting en de nameting zal berekend worden aan de hand van de Wilcoxon signed-rank test. Er is sprake van een gepaarde waarneming omdat we op twee momenten, de voor- en nameting, de acht gedragingen beoordelen. Aan de hand van de Wilcoxon signed-rank test kan worden getoetst of de meetwaarde van de nameting significant verschoven is in vergelijking met de voormeting (Field, 2016).

2.2. Data-analyse interviews

Om de ervaring van de pm'ers met de training 'Met Taal Vooraan' in kaart te zijn er semigestructureerde interviews afgenomen. Een semigestructureerd interview kenmerkt zich o.a. door het gebruik van meerdere vragen die zijn opgesteld aan de hand van verschillende onderwerpen.

Daarnaast is er ruimte om door te vragen en de structuur van de vragen ligt niet vast (de Jong, et al., 2008). Door middel van de interviews wordt er getracht antwoord te geven op deelvraag 2. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een interviewprotocol. Onderwerpen waarop de deelnemers bevroegd zijn, waren: Ervaringen met de training in het algemeen, inhoud van de training, samenwerking met de logopedist-coach, organisatie van de training, verwachtingen van de training vooraf en de (leer)opbrengsten. De interviews zijn opgenomen en voorzien van een nummer en vervolgens anoniem verwerkt en getranscribeerd. De data die hiermee gecreëerd is, is vervolgens geanalyseerd.

De data is in eerste instantie open gecodeerd waarbij fragmenten gekoppeld werden aan een code, vervolgens axiaal gecodeerd en selectief gecodeerd. De hieruit verkregen herschikking van de data staat bij resultaten beschreven.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Allereerst staan de resultaten van de video's beschreven en vervolgens de resultaten van de interviews. De pilot van de training 'Met Taal Vooraan' is verlopen volgens planning. Alle pm'ers hebben aan alle aspecten van de interventie deelgenomen. Van alle pm'ers is een video voor de voor- en de nameting gemaakt. 8 van de 9 pm'ers hebben meegewerkt aan het interview.

De training is uitgevoerd bij negen pedagogisch medewerkers, werkzaam op drie verschillende VVE-locaties, die ondergebracht zijn bij twee organisaties, gevestigd in Rotterdam, zie tabel 1.

Leeftijd	Jaar diplomering pm'er	Jaren ervaring met peuters	Genoten opleiding	Lopende opleiding
27	2009	3,5	Pedagogisch Medewerker MBO 3 Onderwijsassistent MBO 4	Pedagogisch educatief medewerker, Associate Degree HBO
31	2008	10	MBO 3	n.v.t.
42	2004	14	SPW MBO 3	n.v.t.
52	1999	20	MBO 3	n.v.t.
38	2004	18	SPW specialisatie kinderopvang MBO	onderwijsassistent MBO
62	2015	3	Leerkracht HBO	n.v.t.
52	2009	14	HBO	n.v.t.
52	2004	21	SPW MBO 3	n.v.t.
> 25	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend

Tabel 1. Overzicht deelnemende pedagogisch medewerkers

3.1. Resultaten van de video-opnames

De video-opnames ten behoeve van de voor- en nameting zijn beoordeeld het vooraf ontwikkeld videobeoordelingsinstrument. Het beoordelen van de video-opnames is gedaan in samenwerking met 4e jaars studenten logopedie en een onderzoeksassistent van het lectoraat. Ieder videofragment is door drie verschillende beoordelaars onafhankelijk beoordeeld. De 18 opnames zijn at random voorzien van een nummer om zo de beoordelaars te blinderen voor het metingsmoment.

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (ICC) is berekend met SPSS. Hiermee wordt beoordeeld in hoeverre de drie beoordelaars overeenkomstig scoren. In de eerste categorie, de interactie-uitlokkende strategieën wordt een ICC-waarde van 0.723 gevonden en in de tweede categorie, de taaluitbreidende strategieën, een ICC-waarde van 0.704. Een waarde <0.50 is *poor*, tussen 0.50 en 0.75 wordt gezien als een *moderate* betrouwbaarheidsscore, een waarde tussen 0.75 en 0.90 is *good*, > 0.90 is *excellent* (Koo & Li, 2016). In tabel 2 is een overzicht te vinden van de ICC-waarden op de subcategorieën.

Categorie	ICC-waarde (Average measures)	Aantal keer 100% overeenkomst	Aantal keer 66% overeenkomst	Aantal keer geen overeenkomst
Categorie 1 Interactie-uitlokkende strategieën	0,723	20	41	11
Subcategorie 1 Richten	0,494	6	8	4
Subcategorie 2 Vertragen	0,642	4	11	3
Subcategorie 3 Beurtgedrag	0,833	6	11	1
Subcategorie 4 Vragen	0,476	4	11	3
Categorie 2 Taaluitbreidende strategieën	0,704	19	45	8
Subcategorie 5 Benoemen	-0,214*	6	11	1
Subcategorie 6 Variëren	0,409	4	12	2
Subcategorie 7 Verbeteren	0,627	5	10	3
Subcategorie 8 Verlengen	0,580	4	12	2

Tabel 2: Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

*Onverklaarbaar waarom dit een negatieve waarde is. Kijkend naar de handmatig berekende percentages overeenkomst dan lijkt de betrouwbaarheid goed (vergelijkbaar met item 3).

Vervolgens is het verschil tussen de voormeting en de nameting berekend aan de hand van de Wilcoxon signed-rank test. De scores van één beoordelaar zijn hiervoor gebruikt. Deze beoordelaar is at random gekozen. Elke strategie kreeg een score van 1 tot en met 4. Er is een significantieniveau van .05 gehanteerd. Per hoofdcategorie en subcategorie is er berekend of er sprake is van een

Item	p-waarde
1. Richten	.025*
2. Vertragen	.059
3. Beurtgedrag	.096
4. Vragen	.021*
5. Benoemen	.157
6. Variëren	.026*
7. Verbeteren	.014*
8. Verlengen	.034*

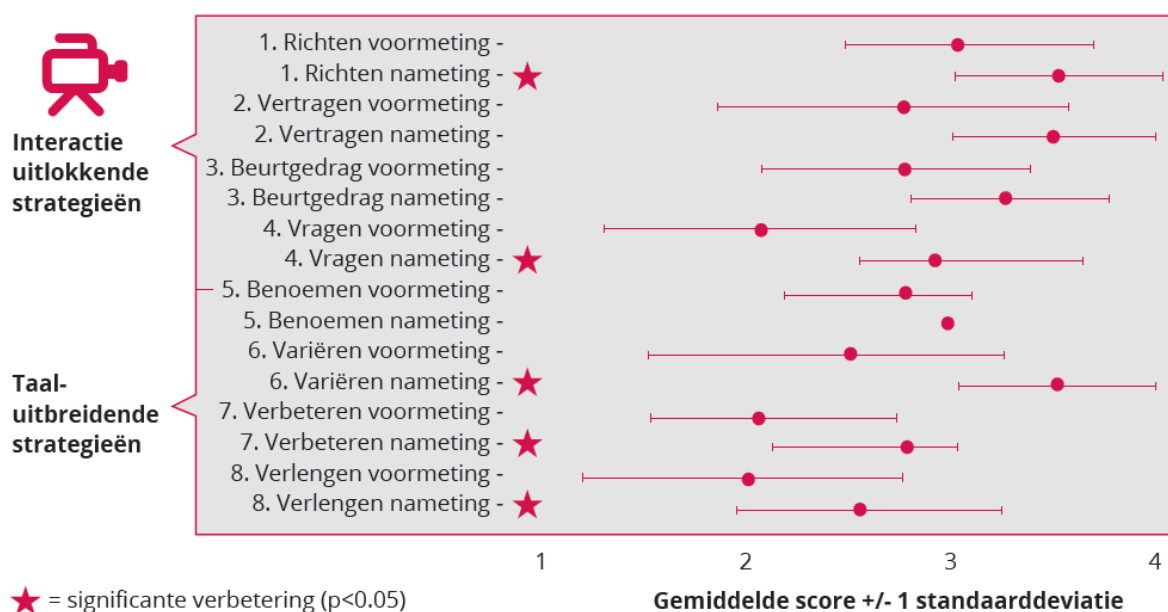
significant verschil tussen de voor- en nameting. De categorie interactie-uitlokkende strategieën scoort een p-waarde van .017. De categorie taaluitbreidende strategieën behaalt een p-waarde van .018. Bij beide is er sprake van een significant verschil tussen de voor- en de nameting van de pedagogisch medewerkers; er is een significant hogere score op de nameting ten opzichte van de voormeting. Wanneer de strategieën individueel beoordeeld worden kan geconcludeerd worden dat de interactie-uitlokkende strategieën *vragen* en *richten* en de taaluitbreidende strategieën *verlengen* en *verbeteren*, *variëren* significant vooruit zijn gegaan, zie tabel 3. Figuur 2 geeft de groei weer die de pm'ers gemaakt hebben.

Tabel 23 P- waarden van de subcategorieën

* p<0.05

RESULTATEN VIDEOBEOORDELING

Onafhankelijke, geblindeerde beoordelaars scoorden per opname 8 items (strategieën) op een 4-puntsschaal. Hoe hoger de score, des te beter de strategie werd toegepast. Een significante verbetering is aangetoond voor 5 van de 8 strategieën d.m.v. de Wilcoxon signed-rank test.

Figuur 2. Resultaten videobeoordeling

3.2. Resultaten interviews

De voorbereiding en het afnemen van de interviews is gedaan in samenwerking met 3ejaars studenten logopedie. De studenten hebben onder begeleiding van de onderzoekers een interviewprotocol opgesteld en drie pm'ers geïnterviewd. Deze interviews zijn face-to-face afgenomen. De andere interviews zijn telefonisch afgenomen door een van de onderzoekers. Alle negen pm'ers die deelgenomen hebben aan de training 'Met Taal Vooraan' waren uitgenodigd om deel te nemen aan het interview. Acht pm'ers hebben meegewerkt aan het interview, waarvan zeven toestemming gaven voor een audio-opname. Tijdens het interview met één pm'er zijn er aantekeningen gemaakt en die zijn vervolgens met de pm'er besproken en samengevat.

De kwalitatieve analyse van de uitgeschreven interviews leverde drie thema's op waarin de ervaringen van de pm'ers konden worden ondergebracht: Leeropbrengsten, uitvoering van de training en organisatie van de training. In het algemeen waren de deelnemers zeer positief over de training en vonden zij het een passende en leerzame aanvulling op hun kennis en vaardigheden. Met name de manier van coachen vonden zij prettig.

Pm'er 3: Ik had niet verwacht dat ik dit nog zou kunnen leren eigenlijk nog van zo'n training

3.2.1. **Leeropbrengsten**

De pm'ers geven aan dat zij met name van de interactie-uitlokkende strategieën hebben geleerd. De strategieën *richten*, *vertragen* en *vragen* worden benoemd als datgeen wat zij van de training hebben geleerd. Ook de taaluitbreidende strategie *benoemen* wordt door meerdere pm'ers genoemd.

Pm'er 6: Hoe je je echt moet richten tot een kind om pauze te nemen nadat je een vraag hebt gesteld, zodat een peuter wat langer de tijd heeft om te antwoorden in plaats van het gelijk in te vullen. (...) Dat heb ik er echt van geleerd.

Naast het verkrijgen van kennis over de strategieën en het verbeteren van hun vaardigheden, zijn de pm'ers bewuster geworden van hun communicatief gedrag; wat ze goed doen en hoe ze een verbetering kunnen maken. Vele pm'ers noemen het een eyeopener om de video-opnames terug te kijken en de feedback van de logopedist te horen.

Pm'er 9: Ik merk dat ik bewuster ben in de communicatie met de kinderen en ja, het lijkt wel alsof je je beter kan verplaatsen in de kinderen.

De opgedane kennis en inzichten worden als zeer praktisch ervaren. Wat ze leerden kan direct toegepast worden op de groep. Ook geven vier pm'ers aan dat zij een verbetering in de communicatie van de kinderen opmerkten wanneer zij de strategieën toepasten.

Pm'er 7: Maar hoe je dat écht met kinderen doet, dat heb je eigenlijk in de opleiding bijna niet, tot weinig meegekregen. Ja, dus dat was wel een mooie aanvulling.

Pm'er 1: Het is helemaal niet erg als er een stilte is. Het kind komt zo meteen wel of het komt straks wel en dat is, nou ja, eigenlijk acht van de tien keer ook gebeurd.

3.2.2. **Uitvoering van de training**

Over de coachingsstijl zijn alle pm'ers positief. Het benoemen van kwaliteiten door de logopedist wordt als waardevol en prettig ervaren. Daarnaast vonden ze het fijn dat de logopedist hen in contact met de kinderen voordeed hoe de strategieën toegepast konden worden. Ook was het fijn dat het coachen plaatsvond op de groep tijdens de dagelijkse werkzaamheden van de pm'ers. Hierdoor zagen zij wat het effect was bij de kinderen wanneer de strategieën toegepast werden en was de transfer van het geleerde naar de praktijk eenvoudig.

Pm'er 1: Het goeie wat ze deed is dat zij toch, als wij dan even aan het communiceren waren met de kinderen, dat zij dan ook daarbij was en ook iets zei zodat jij in je achterhoofd had van, oké, zo kan ik het uitbreiden. Dus zij gaf jou dan even het voorbeeldje eigenlijk, maar niet dat dat voor de kinderen merkbaar was, maar zij ging dan mee in het spel maar ik wist dan, oké, dat is wat er nog extra kan.

De video-opnames werden als spannend ervaren maar ook als bijzonder leerzaam. Het was leerzaam voor de pm'ers om zichzelf terug te zien en het bespreken van de feedback met de logopedist gaf hen inzicht in hun vaardigheden, leermogelijkheden en de groei die ze maakten

Pm'er 2: De video's vond ik ook echt heel zinvol om dat terug te zien van jezelf en door te kijken naar wat je goed doet en naar je eventuele doelen waar je volgende keer op moet letten.

3.2.3. Organisatie van de training

Het samen met collega pm'ers werken aan de strategieën werd als positief ervaren, zo konden de pm'ers elkaar stimuleren in het werken aan hun doelen en leerde ze van elkaar. De pm'ers steunde elkaar in het oefenen. Ook spraken ze elkaar aan op het (on)gewenste gedrag.

Pm'er 8: Ja het was heel leuk om dat met je duo collega te doen. We zeiden tegen elkaar van joh ik ga aan dit en dit doel werken en elke keer als er een opname werd gemaakt dan ja dan kon je toch even bij elkaar mee luisteren.

De pm'ers vonden alle activiteiten van de training zinvol waarbij een enkeling aangaf de startbijeenkomst wat aan de lange kant te vinden. Twee pm'ers benoemen het fijn te vinden dat de handleiding als naslagwerk gebruikt kan worden. Een pm'er gaf aan dat de strategieën soms lastig zijn uit te voeren wanneer er veel kinderen op de groep zijn, ook spanningen op het werk die de aandacht vragen kunnen volgens een andere pm'er belemmerend werken.

De training wordt in een tijdsbestek van 10 weken gegeven, een aantal pm'ers geven aan dat het goed haalbaar is om te oefenen tussen de coachingsmomenten in. Zij werkten drie of meer dagen per week. Een vakantie tussendoor is niet wenselijk. De pm'ers geven aan dat het aantal contact- en coachingsmomenten naar tevredenheid was en als zinvol werden ervaren. De helft vond de lengte van de training voldoende en de andere helft geeft aan dat er meer geleerd kan worden wanneer er meer coachingsmomenten op de groep zijn en/of wanneer de training langer had geduurd. Het is fijn wanneer de training samenvalt met de persoonlijke ontwikkelingsdoelen van de pm'er. Een duidelijke afstemming van te voren met het management én de pm'ers is belangrijk waarbij er aandacht is voor de planning en de uitvoering van de training

4. Discussie

In dit hoofdstuk komen zowel sterke als zwakke punten van het onderzoek naar voren. Allereerst staat de interventie zelf ter discussie, vervolgens de wijze van dataverzameling en de manier waarop de data geanalyseerd is.

4.1. Interventie

De videofeedbackmomenten worden door de pm'ers als leerzaam en spannend ervaren. Dit komt overeen met wat McDonald et al., (2015) in hun onderzoek concluderen. Ook zij beschrijven dat de videofeedbackmomenten zorgen voor een groter bewustzijn van de bestaande gewenste gedragingen en dat het de pm'ers helpt om hun gedrag waar nodig aan te passen. Ondanks dat de videofeedbackmomenten spannend waren, was het dankzij de constructieve en sensitieve feedback van de trainer, een waardevolle leerervaring. Ook dit komt overeen met de ervaringen van de pm'ers in dit onderzoek.

De pm'ers geven aan dat zij de benadering en werkwijze van de logopedist als coach, prettig hebben ervaren. Deze ervaring is persoonsafhankelijk en kan anders zijn wanneer een andere coach de training uitvoert.

In deze training zijn de doelen van de pm'er gelijk aan het gewenste gedrag dat beoordeeld wordt met het beoordelingsinstrument. De inhoud van een meetinstrument moet sterk gerelateerd zijn aan de doelen van een training (Croteau et al., 2018). Daarnaast zijn de leeractiviteiten tijdens de training sterk gerelateerd aan de doelen. Dit zorgt voor constructieve alignment wat het leergedrag stimuleert omdat de relevantie van de activiteiten een duidelijke samenhang hebben met de persoonlijke leerdoelen. Daarnaast kan uit de resultaten van de videobeoordelingen worden afgeleid dat de pedagogisch medewerkers na het volgen van de training 'Met Taal Vooraan' verbetering laten zien in het toepassen van de taalstimulerende strategieën. De meeste verbetering treedt op bij de interactie uitlokkende strategieën. Aangezien de interactie uitlokkende voorwaardelijk zijn voor de taalstimulerende strategieën lijkt het verschil in groei aannemelijk. Verder is er bij de afzonderlijke categorieën ook verbetering opgetreden. Zo is er een grote verbetering te zien op de categorieën 'vertragen' (item 2), 'beurtgedrag' (item 3), 'vragen' (item 4), 'benoemen' (item 5), 'variëren' (item 6) en 'verlengen' (item 8).

De significante vooruitgang in de video's komt gedeeltelijk overeen met wat de pm'ers zelf aangeven in de interviews. Zij geven aan (net als uit de video's blijkt) vooruit te zijn gegaan op de strategieën vragen en richten. Uit de video's blijkt dat er ook vooruitgang zichtbaar is op de strategieën verlengen, verbeteren en variëren, maar de pm'ers benoemen dit zelf niet, zij noemen juist vertragen en benoemen als de geleerde strategieën, maar in de video's is op die onderdelen geen significante vooruitgang zichtbaar. Mogelijk zijn zij zich meer bewust geworden van deze strategieën maar passen zij ze niet vaker toe dan voorheen.

4.2. Dataverzameling

Tijdens het interviewen kan er informatie verloren zijn gegaan. De interviewers waren onervaren en hebben niet op alle geschikte momenten doorgevraagd. Daarnaast is één maal geen toestemming

verleend tot het opnemen van het interview waardoor de interviewer tijdens het stellen van de vragen ook aantekeningen moest maken.

In dit onderzoek, bij het gebruik van het videobeoordelingsinstrument, is op voorhand gekalibreerd om tot een hogere mate van overeenstemming te komen. Beoordelingsschalen, zoals het gebruikte videobeoordelingsinstrument, zijn bij uitstek een geschikt meetinstrument om het gedrag van een persoon te beoordelen. Een beoordelingsschaal is gevoelig voor vooroordelen van de observator. Goede training kan dit nadeel ondervangen (Goossens, 2008). Het beoordelen werd niet beïnvloed door de verwachtingen van de beoordelaars. De video's zijn namelijk gerandomiseerd en geblindeerd. Ook zijn de video's individueel beoordeeld waarbij de beoordelaars elkaar niet konden beïnvloeden. Een pm'er kan onterecht een lage score op de onderdelen benoemen, verbeteren en verlengen krijgen. Het videobeoordelingsinstrument lokt uit tot het scoren van de aanwezigheid van een bepaald gedrag. Bij het onderdeel taaluitbreidende strategieën met name; benoemen, verbeteren en verlengen is het mogelijk dat een kind dit niet nodig heeft en zelf al voldoende taalvaardig is. In dit onderzoek waarbij er kinderen van 2;6 jr tot 4 jr deelnemen aan de gesprekken is de noodzaak van het toepassen van deze strategieën altijd aanwezig geweest.

4.3. Data-analyse

Uit de interbeoordelaarbetrouwbaarheidsanalyses van de videobeoordeling kan gesuggereerd worden dat het meetinstrument van 'Met Taal Vooraan' als een betrouwbaar meetinstrument kan worden gehanteerd.

De ICC bleek niet voor alle items een bruikbare score op te leveren waarschijnlijk in verband met een tekort aan variatie in de scores. Er werd namelijk een opvallende negatieve score (-0.214) gevonden als ICC-waarde bij de subcategorie 5. De ruwe scores van subcategorie 5 komen overeen met de ruwe scores van subcategorie 3 waarbij een goede ICC-waarde van 0.833 wordt gevonden. Een handmatige berekening van de ICC-waarde laat een vergelijkbare score met subcategorie 3 zien. Het handmatig berekenen van % correct bleek ook een waardevolle aanvulling te zijn in een vergelijkbaar onderzoek (Nikkels, 2019).

De data had ook individueel geanalyseerd kunnen worden. Per pm'er kan dan de groei in kaart worden gebracht. Dit lag buiten het doel van dit onderzoek maar biedt mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek: *‘Wat is de meerwaarde van de training ‘Met Taal Vooraan’ op het communicatieve gedrag van de pm’ers?’*.

De eerste opbrengsten van de training Met Taal Vooraan geven aan dat het een geschikt middel lijkt om als logopedist samen met de pm’er te werken aan het verbeteren van taalstimulering. Er is in de video’s significante vooruitgang gezien op zowel de interactie-uitlokkende als de taaluitbreidende strategieën.

De kwalitatieve analyse van de uitgeschreven interviews leverde drie thema’s op waarin de ervaringen van de pm’ers konden worden ondergebracht: Leeropbrengsten, uitvoering van de training en organisatie van de training. In het algemeen waren de deelnemers zeer positief over de training en vonden zij het een passende en leerzame aanvulling op hun kennis en vaardigheden. Met Taal Vooraan is volgens de pm’ers een praktische en waardevolle training. De coachende werkwijze en de leerzame videobesprekingen werden als prettig ervaren.

De significante vooruitgang in de video’s komt gedeeltelijk overeen met wat de pm’ers zelf aangeven in de interviews. Zij geven aan (net als uit de video’s blijkt) vooruit te zijn gegaan op de strategieën vragen en richten. Uit de video’s blijkt dat er ook vooruitgang zichtbaar is op de strategieën verlengen, verbeteren en variëren, maar de pm’ers benoemen dit zelf niet, zij noemen juist vertragen en benoemen als de geleerde strategieën, maar in de video’s is op die onderdelen geen significante vooruitgang zichtbaar.

Via deze training zijn inmiddels negen pm’ers bereikt, die op hun beurt tientallen kinderen kunnen stimuleren in hun taalvaardigheid. Ook hebben de pm’ers ervaren welke ondersteuning een logopedist om de hoek kan bieden en kunnen ze daar in het vervolg met vragen terecht. Het doel is om op deze wijze meer pm’ers te coachen en zo veel meer kinderen een dergelijke taalverrijkende omgeving te bieden. Een logische vervolgstap is het vergroten van het bereik van de training door meer logopedisten in staat te stellen deze training aan te bieden aan voorscholen bij hen in de buurt. Daarnaast is het belangrijk om de training nog beter te onderbouwen. Hiervoor wordt grootschaliger vervolgonderzoek gepland met een grondig onderzoeksdesign waarbij ook gekeken wordt naar de effecten van de training op de taalvaardigheden van de kinderen.

6. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk staan de aanbevelingen beschreven. Deze aanbevelingen zijn gericht op de interventie, de wijze van dataverzameling, data-analyse en mogelijk vervolgonderzoek.

Interventie

Het ontwikkelen van een train-de-trainer cursus van 'Met Taal Vooraan' zal het bereik van de training vergroten en meer logopedisten in staat stellen de training aan te bieden aan kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in de buurt.

Dataverzameling

Het is aan te bevelen om interviewers voorafgaand aan het afnemen van een semigestructureerd interview te trainen; laat ze bijvoorbeeld oefenen met doorvragen voordat er gestart wordt met de afname.

De vragen in het interviewprotocol zouden kunnen worden gebaseerd op literatuur met een vergelijkbare onderzoeksopzet, zoals bijvoorbeeld McDonald, et al., (2015).

Het vaststellen van een protocol voor het opnemen van zowel de voor- en nameting als de video's voor de coachingsgesprekken zou de kwaliteit van deze metingen en gesprekken kunnen bevorderen. Hierbij zou gedacht kunnen worden aan een afgebakende spelsituatie die uitlokt tot interactie. Ook wordt aangeraden een maximum aantal kinderen bij de spelsituatie te betrekken, bijvoorbeeld 3 of 4 kinderen.

Data-analyse

Voor het vergroten van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van de videobeoordeling zou het goed zijn om het kalibratieprotocol uit te breiden met twee voorbeeldvideo's. Alleen beoordelaars met een hoge overeenkomst in de beoordeling van de voorbeeldvideo's zouden betrokken moeten worden bij de uiteindelijke videobeoordeling.

Vervolgonderzoek

Voor betere onderbouwing van de interventie is grootschaliger vervolgonderzoek noodzakelijk, gericht op de opbrengsten van de training 'Met Taal Vooraan' op de communicatie en/of taalvaardigheden van de kinderen. Een vervolgonderzoek kan de opzet hebben van een *randomized controlled trial* of *within-participant control with single baseline*. Daarnaast is het voor vervolgonderzoek interessant om na een langere periode na de interventie (follow-up) opnieuw het gedrag van de pm'ers te beoordelen om te evalueren of de vaardigheden beklijven.

7. Literatuurlijst

- Cabell, S. Q., Justice, L. M., McGinty, A. S., DeCoster, J., & Forston, L. D. (2015). Teacher-Child conversations in preschool classrooms: contributions to children's vocabulary development. *Early childhood research quarterly*, 80-92.
- Cabell, S. Q., Justice, L. M., Piasta, S. B., Cumenton, S. M., Wiggins, A., Pence Turnbull, K., & Petscher, Y. (2011). The impact of teacher responsiveness education on preschoolers' language and literacy skills. *American journal of speech-language pathology*, 315-330.
- Croteau, C., McMahon-Morin, P., Le Donze, G., Power, E., Fortier-Blanc, J., & Davis, G. (2018). Exploration of a quantitative method of measuring behaviors in conversation. *Aphasiology*, 247-263.
- Dickinson, D. K. (2001). Large-group and free-play times: Conversational settings supporting language and literacy development. In D. K. Dickinson, & P. O. Tabors, *Beginning literacy with language* (pp. 235-255). Baltimore: Paul Brookes.
- Field, A. (2016). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. Los Angeles: Sage.
- Girolametto, L., Weitzman, E., & Greenberg, J. (2003). Training day care staff to facilitate children's language. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 299-311.
- Girolametto, L., Weitzman, E., & Greenberg, J. (2006). Facilitating language skills; Inservice education for early childhood educators and preschool teachers. *Infants & young children*, 36-49.
- Goossens, F. (2008). *Gedrag onder de loep; Methodisch observeren in theorie en praktijk*. Bussum: Coutinho.
- Greenberg, J. (2007, november 16). *Supporting early childhood educators to meet language and literacy standards: Closing the gap*. Opgehaald van www.asha.org: file:///C:/Users/lies_/Downloads/1111_Greenberg_Janice%20(1).pdf
- Guskey, T. R. (2000). *Evaluating Professional Development*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Helmerhorst, K. O., Riksen-Walraven, M. J., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W., & Gevers Deynoot-Schaub, M. J. (2017). Effect of the caregiver interactions profile training on caregiver-child interactions in Dutch child care centers: A randomized controlled trial. *Child youth care forum*, 413-436.
- de Jong, A., Vandenbroele, H., van der Arend, A., Glorieux, M., De Maesschalck, L., Vande Moortel, Visser, M. (2008). *Inleiding wetenschappelijk onderzoek voor het gezondheidsonderwijs*. Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg.
- Justice, L. M., Jiang, H., & Strasser, K. (2018). Linguistic environment of preschool classrooms: What dimensions support children's language growth? *Early childhood research quarterly*, 79-92.
- Justice, L. M., Weber, S. E., Ezell, H. K., & Bakeman, R. (2002). A sequential analysis of children's responsiveness to parental print references during shared book-reading interactions. *American journal of speech-language pathology*, 30-40.
- Koo, T. K., & Li, M. Y. (2016). A Guideline of Selecting and Reporting Intraclass Correlation Coefficients for Reliability Research. *Journal of Chiropractic medicine*, 155-163.

- Mashburn, A. J., Pianta, R. C., Barbarin, O. A., Bryant, D., Hamre, B. K., Downer, J. T., . . . Howes, C. (2008). Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language and social skills. *Child Development*, 732-749.
- McDonals, D., Proctor, P., Gill, W., Heaven, S., Marr, J., & Young, J. (2015). Increasing early childhood educators' use of communication facilitating and language-modelling strategies: Brief Speech and language therapy training. *Child Language Teaching and Therapy*, 305-322.
- Nederlands Jeugdinstituut. (n.d.). *Wat is voor- en vroegschoolse educatie?* . Opgehaald van [www.nji.nl: https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-\(vve\)/Wat-is-voor---en-vroegschoolse-educatie](https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-(vve)/Wat-is-voor---en-vroegschoolse-educatie)
- Oh, Y., Osgood, D., & Philips Smith, E. (2015). Measuring afterschool program quality using setting-level observational approaches. *The Journal of Early Adolescence*, 681-713.
- The Hanen Centre. (n.d.). *learning language and loving it, research summary*. Opgehaald van [www.hanen.org: http://www.hanen.org/SiteAssets/Helpful-Info/Research-Summary/Learning-Language-Research-Summary.aspx](http://www.hanen.org/SiteAssets/Helpful-Info/Research-Summary/Learning-Language-Research-Summary.aspx)
- Weitzman, E., Girolametto, L., & Greenberg, J. (2006). Adult responsiveness as a critical intervention mechanism for emergent literacy: strategies for preschool educator. In L. M. Justice, *Clinical approaches to emergent literacy and intervention* (pp. 125 - 173). San Diego: Plural Publishing, In

Bijlage 1. Planning en Activiteiten

